

פוגשים כשפרקדמן ארוך למדי מפריד בין עיסוקם בעסקיהם הרגילים לבין תקופת מאבקם, החייתי כמעט, להיאחזו בעולם הזה, הנתון במלחמה מחרידה, וגיבורים אלה, הנראים כאילו הסתגלו למציאות הנורמלית, שרויים דרך־כלל במצבו של העיור, שאם גם אולף להיעזר בחושי השונים לצורך אחיזה של ממש בעולמם של הפיכחים, אינו מצליח בכך. רישומם של מאורעות שעברו עליהם מפריע להם בנסיון היאחזותם זה.

דומה שנסיונו של אפלפלד הוא אצלנו הנסיגה יון האמנותי הראשון להיתלות בנושא זה שאינו מסתיים בכשלון. אפלפלד הצליח בעיני צוב גופם הנפשי של גיבוריו, כשגם תיאור עיסוקיהם והווי היומיום שלהם הוא מהימן. הוא לא הסתחרר מהעושר ה"פולקלוריסטי" שבהוויתם של נהגים ושל קצבים, ולא התפחד לגיתוחים פסבדו־פסיכואנליטיים בעסקן בתהפוכות נפשם. אפלפלד מפליא באיפוק, הוא אינו סוטה, בתיאוריו ובהווית סיפור־המעשה, מן האווירה והמגמה שקבע לסיפוריו, ואינו מפליג לרבידילשון קדומים ולחיפוש אחר מלים יחידאיות וגיבים גנרזים, שעיקר תכליתם לפרק את התיאור לשברי פרטים ותחושות. אוצר־מליו פשוט לכאורה, ומטען המשמעות הרב של משפטיו הוא פרי שקידתו על הרייתמוס המיוחד של כל אחד מהם.

הופעתו של אפלפלד היא בעלת חשיבות בתקופה זו שבה מספרים ריאליסטיים אינם מצליחים לחרוג מתיאור האני הביוגרפי שלהם ואחרים מנסים לסגל להם כלים שאר לים מספרות המערב, על־הרוב ללא הצלחה.

א. ז.

החטא וענשו

קרוב למאה שנה חלפו מאז הופעת "החטא וענשו" (1866). רומן זה הוא אחד מארבע היצירות שהקנו לקלסיקן הרוסי הגדול, בן המאה התשע־עשרה, את עיקר תהילתו העולמית, לצד "אידיוט", "רשימות מבית־המוות", וכמובן — "האחים קאראמאזוב".

תרגומו של וולפובסקי ל"החטא וענשו" אינו תרגום ראשון לעברית. קדם לו, כנראה, תר-

ג. שעה. בני שכונות אחרות, דרומיות ללא ספק, באו לידי ביטוי חביב ומרפרף ב"השור דד הזעיר" ולידי ביטוי יומרני יותר, ומוציא לח פחות, ב"אליזעם העצוב". נקווה שיחזור טבת פעם לנושא זה בצורה בשלה יותר. בבירוקרטיה ובשחיתות אנו פוגשים במדור־רים "האיגרת והמהומה" ו"מחברת ישראל־לית". למרות ההומור והכשרון שיש כאן ללא ספק, אין באותם סיפורים־רשימות שב־מדורים אלה ייחוד רב, והם נופלים מקוד־מיהם.

ד. ג.

עשן

גיבוריו הישראליים של קובץ־סיפורים זה נמנים על בעלי אומנויות שמעצם טבען הן מחייבות את האדם לחיוניות ולהיאחזות בעולמם הזה, בין אם הגיבור הנו קצב או סוחר, מורה או הנגרימונית. גיבוריו הפועלים במזרח־אירופה נמנים על אותה שכבת תחתית שבאוקלוסיה היהודית, שסופרים שמאסו ברונחיות היתירה שפשתה כביכול ביהדות הרבו לתארה. גיבורים אלה (להוציא את המורה, ב"פיצויים"), שמתענם האינטלקטואלי דל וכשרם למסור לעצמם דינו־וחשבון על המת־הווה סביבם ובתוכם הוא אפסי, אינם נעים במסלול ה"נורמלי" של בני מעמדם. בהתנהגותם, בתגובותיהם ובמושגיהם הוטבע רישומם המבעית של מאורעות מלחמת־העולם השניה וחוויותיה.

אפלפלד אינו מתאר את אשר אירע לגיבוריו בזמן המלחמה (להוציא אולי את הסיפור "שלושה"), אין הוא מנסה להתמודד עם התרחשויות שעצמת טירוף אינה ניתנת להמחשה, רק צלן הסינטי של התרחשויות וחוויות אלו מלווה (על־הרוב במעורפל) את גיבוריו. הסיפורים שמקומם באירופה מתרחשים ב"יום הראשון" שלאחר המלחמה, גיבוריהם דומים בתגובותיהם ובמעשיהם לפיכחים שהוצאו מכלא אפל והם מגששים באור. בגיבוריו הישראליים של אפלפלד אנו

* אהרן אפלפלד: עשן (סיפורים); הוצאת "עכשיו", 1962; 136 עמ'.

ג. ניקולסון בשנת 1934 בארצות-הברית). תרגומיהם של ברנר, טביוב ורבים אחרים, מטובי הסופרים בני הדור הקודם, לא החזיר קו מעמד אפילו ארבעים שנה, והתרגומים הנעשים עתה מחדש הם חיוניים, "לחם" יום-יום ולא מותרות. אנו זקוקים לתרגומים קלאסיים ה"תפורים" כמידת העברית החיה שלנו.

מכלל זה יוצאות אולי רק עבודותיהם של גדולי-הגדולים כפרישמן, טשרניחובסקי ובי"אליק. "דון קישוט" נוסח ביאליק הריהו עיבוד העולה לחזקת מקור, טאגור וניטשה בלבושיו של פרישמן גם הם נכסים בני-קיים, מה-גם שתרגומי-שירה אינם נאכלים בשיני הזמן כפרוזה, הדוברת דרך-כלל לשון בני-אדם.

וולפובסקי עשה, אפוא, מלאכה נכיה, נאמנה ורצויה. מה עוד שביקש, כדבריו, לתת לפחות "שארית כלשהי" לעבודת קודמו וליקט מעט ניבים טיפוסיים לברנר, כדי לתתם בקנקן החדש. המתרגם מציין את הבולטים מתוך אלה: "מלומד בעניות", "פורת-נפש", "נסתחף בקריאה" ו"שתיקת-הירהורים".

מ. ג.

מות יומת המלך

"מות יומת המלך" הוא רומן היסטורי, לפי המיתוס היווני, ספרים ומחקרים היסטוריים ישנים וחדשים על יוון, כרתים והמזרח בת-קופה היוונית-הברברית וגילוייה האחרונים של הפסיכואנליזה. חובבי הרומן ההיסטורי שאינם אֶלְרֵגִיִּים ללשון-לימודים נשגבה ימצאו כאן חומר היסטורי, קשר בין המחקרים והאגדה, פירושים מעניינים המסבירים את המיתולוגיה והפולחנים לאור ההיסטוריה והפסיכולוגיה. נדמה לי שבדיקת המהימנות והדייקנות היא ענין לחוקרים ולמדענים, ואילו אנו ננסה לעסוק כאן בצד הספרותי בלבד.

עם קריאה ראשונה בולט קודם-כל הטון הפיוטי, המתרום תמיד כשיעור כמה מס-רים מעל לפשוט ולענייני, מעין חיקוי לשי-רת יוון העתיקה. טון זה, שהוא חביב מאד

גום שנעשה בידי יוסף חיים ברנר לפני כארבעים-וחמש שנים, כימי יובל כמעט. המישים שנה בספרות הן פרק-זמן נכבד, ואילו לגבי לשון, לשון חיה, הרי חמישים שנה הן כ"יום" אחד. אך אם בלשון "מתה", כלאטינית למשל, דומה שסגנונו של קיקרו "אקטואלי" כיום לא-פחות משהיה בשלהי ימי הרפובליקה, לפני יותר מאלפים שנה, הנה בלשון מודרנית "יום" הוא פרק-זמן רב-התרחשויות כשלעצמו, וגורמים אדירי-כוח כעתונות וכמדעים, המתרחבים כיום בממדי-ענק, השפעה ניכרת להם על הרכב ה"חומר" החי אשר לה.

על הרוסית של ימי דוסטובסקי עברה מאז תמורה מרחיקה לכת, גם לפני המהפכה הבולשביט — בתוך השאר, מחמת הצורך להסתגל למערב בכמה וכמה שטחים. יודעי-התמורות גבר פיי-כמה אחרי המהפכה. יודעי-דבר מדברים על הרבה אלפים של מלים חדשות, שנוספו ללשון המדוברת בה, ומנין התידושים שלא נשתרשו גדול עוד יותר. תרגומו החדש של וולפובסקי חדיש, אפוא, יותר מן המקור, שכן עולה הוא בקנה אחד עם העברית של זמננו, בעוד שהרוסית של דוסטובסקי היא, כמובן, זו שמלפני מאה שנים.

אף-על-פי-כן הרי הפאראדוקס הזה אין בו כדי לבנות משוואה, ואין עמו משמעות המאפשרת הוצאת מסקנות. לערוך זה מול זה ממש אפשר רק את שני התרגומים של "החטא וענשו" לעברית. וכאן דומה כי תרגומו של ברנר נתישן ושוב אינו חופף את צרכיו של הקורא החדש; ומאחר של-עולם אין תרגום נחשב כמקור, הרי התיש-נותו כמה כמיתה.

תמורתיה של הלשון העברית בימינו מת-חוללות בקצב מהפכני. עד שהצדיקו "מע-שיות קנטרבריי" לג'ופרי צ'וסר "תרגום" לאנגלית חדשה צריכות היו לחלוף כש-מאות שנה. (עבודה מצוינת מסוג זה פירסם

* פ. מ. דוסטובסקי: החטא וענשו; תיר-גם: מ. ז. וולפובסקי: הוצאת הקיבוץ המ-אוחד, 1962; 469 עמ'.